

ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ ДОШКІЛЬНИКА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОЦЕС

Альона Танащук

студентка 3 курсу,

напряму підготовки «Дошкільна освіта»

Дошкільний вік називають вершиною дитинства. Це особливий період в житті дитини. Саме в цей час у неї з'являється інша логіка мислення. В дитячому садку вона здобуває не лише знання і вміння, але й певний соціальний статус. Змінюються інтереси, цінності, життєвий устрій. Дошкільник у процесі спілкування отримує від інших значущу кількість регулюючих впливів: оцінок, зауважень, схвалень. Так у дитини нагромаджується інформація про те, що їй вдалося, а чого не слід було робити і вона більше усвідомлює свої можливості. У цьому віці формується її самооцінка. Це невід'ємний компонент і основа впевненості в собі, конкурентноздатної молоді. Дослідженнями самооцінки займалися багато відомих науковців: В. Джеймс, І. Чеснокова, Л. Виготський, А. Ліпкіна, Л. Якобсон, Р. Розенталь. Кожний з науковців трактував поняття самооцінки по-своєму. В. Джеймс стверджує, самооцінка - це емоційне утворення. Він бачить в ній незадоволеність або задоволеність суб'єкта собою. За теорією Л. Виготського самооцінка є основною ідеєю, на якій базуються теоретичні й експериментальні дослідження генезису самооцінки й особистості загалом. З цієї позиції всі вищі психічні функції спочатку існують як соціальні відносини і лише потім стають психічними функціями особистості.

Аналогічно іншим вищим психічним функціям самосвідомість проходить у своєму розвитку ряд рівнів. Основою для розвитку самосвідомості і самооцінки як її стрижня, є сприйняття власних рухів і виникнення мовних формул для подальших дій. Самосвідомість виникає поступово, в міру того як людина за допомогою слова навчається розуміти саму себе. Розвиток самосвідомості знаходиться в залежності від розвитку мислення, від розвитку здібності до узагальнення. Завдяки відображенню об'єктивних зв'язків і, зокрема,

самовідображенню людської практики в людському словесному мисленні, виникають і самосвідомість людини, і її можливість свідомо скеровувати свої дії. Отже, відбувається оцінка особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей, тобто, розвивається самосвідомість. Найбільш актуальне і значне завдання сім'ї та вихователів – це формування адекватної самооцінки у дітей, оскільки це сприяє закріпленню та сприйняттю дитини самої себе, своїх якостей і місця серед інших. Компонентами самооцінки є: 1. Оцінки інших людей. 2. Результат зіставлення образу реального «Я» і образу ідеального «Я» [5, с. 71].

Адекватна самооцінка дозволяє людині правильно співвідносити свої сили із завданням різної складності. Неадекватна (завищена, занижена) – деформує внутрішній світ, спотворює мотиваційну і емоційно-вольову сфери людини, перешкоджає гармонійному розвитку. У дошкільника самоставлення залежить від конкретних ситуацій. В 3-4 роки дитина починає вирізняти деякі уміння, особистісні та пізнавальні риси, тому завищує свої можливості. Так, часто малюк не помічає своїх помилок. На жаль, батьки не завжди вміють правильно реагувати у тій чи іншій ситуації. Зазвичай, вони висловлюються різко і категорично. Наприклад: «Звідки в тебе руки ростуть; чому ти такий(а) не розумний(а); те, що ти зробив просто жахливе...» . Прикро, але дитині нічого іншого не залишається, як повірити! В майбутньому це скоріше за все спричинить певні проблеми, бо саме на таких знаннях і думках про себе у дошкільника формується самооцінка. Вона в дітей не є сталою і змінюється залежно від обставин. Це обумовлено тим, що засвоєння нових оцінок може змінювати значення засвоєних попередньо. Тому батьки і найближче оточення, мають бути компетентними у таких тонкощах. [4, с. 17]. Оцінка дорослого має відігравати стимулюючу роль, підтримати і допомогти. Часто ми говоримо: «ти ж моя розумничка, красуня, маленький талант» і цим формуємо завищену самооцінку, але не варто хвилюватися, адже у такому віці це є нормальним явищем. Згодом молодші дошкільники оцінюють себе у абсолютних величинах – «найкращий, найспритніший». Місце вихователя не є останнім у цьому процесі, адже за його оцінкою діти вважають себе і

товаришів хорошими, або не дуже хорошими. Часто ми спостерігаємо у групі дітей, які не встигають за іншими, їм важко дається виконання різних завдань або ж виконання є на низькому рівні, тому потрібно ретельно підбирати слова та методи для того, щоб критика, зауваження не відбилися негативно на формуванні самооцінки. А. Ліпкіна, вивчала динаміку самооцінки дошкільників і виявила, що діти спочатку не погоджуються з позицією відстаючого, хочуть зберегти свою самооцінку. Якщо їм пропонують оцінити свою роботу, більшість цінить вищим балом, ніж заслуговує. Так вони орієнтуються більше на бажання - «Я ж не гірший» [3, с. 135]. Американськими психологами Р. Розенталем та Л. Якобсон було проведено дослідження, яке відіграло велику роль у розумінні процесу формування самооцінки дошкільника через установку вихователя. Модель дослідження мала такий вигляд: на початку року психологи переконали вихователів у тому, що від окремих дітей слід чекати великих успіхів лише наприкінці року. Насправді ж дітей вибирали випадково. Перевірка виявила, що вказані діти, дійсно покращили результат. Самооцінка формується (буде вона адекватною чи ні) не тільки під впливом дорослих, а й у дитячому оточенні: колективах, групах. Між ровесниками виникає обмін оцінками, так діти бачать себе, ніби з боку, з позиції іншого. Важливо зазначити, що до ровесника дитина вимогливіша, оцінює його об'єктивніше, ніж себе. У товариша знаходить помилки і такі ж самі не помічає у себе. Так ми можемо виокремити три позиції дошкільника у ставленні до ровесників, які впливають на формування самооцінки:

- Егоїстична позиція (дитині байдужі інші діти, а її інтереси зосереджені на предметах – іграшках, через, які виникають конфлікти)
- Конкурентна (інші діти – засіб самоствердження; дитинка, заради схвалення і заохочення дорослого, слухняна, хороша)
- Гуманна позиція дитини відносно товаришів (за власною ініціативою ділиться усім, що має і радіє від того, це приносить для неї задоволення). Гуманна позиція найбільш сприятлива для формування адекватної самооцінки [1, с. 17].

Середні дошкільники приписують найвищі оцінки популярним ровесникам: «сьогодні я найдобріший, бо найдобріші не прийшли до дитячого садка». А вже у старших, уявлення про себе більш точне: «я старанний, але не дуже; я стараюся, коли ліплю грибочок». Так у самооцінках виникають посилення на приклади. Згодом дошкільники починають пояснювати власну поведінку, спираючись на досвід і знання. Коли вже сталася така неприємність, як занижена самооцінка вихованця (дитина не впевнена у собі, не ініціативна, боїться чогось нового, боїться виконувати доручення), то вихователь має посприяти її нормалізації. Потрібно залучати її до діяльності у групових завданнях, не пропустити не відміченим жодного її маленького досягнення, ставити в приклад, ніякому разі не порівнювати з іншими дітьми при невдачі, дозволити дитині самореалізуватися у тому, що їй найкраще вдається. [3, с. 35].

Отже, дошкільник здатний оцінювати окремі свої вчинки, усвідомлює можливості власних дій, починає розуміти, що не все може, але як правило спостерігається завищена самооцінка, що спричинена бідним життєвим досвідом. Надзвичайно важливим є емоційно насичене спілкування з дорослими, однолітками, а також спільна діяльність [2, с. 23]. Дослідження показали, що самооцінка, очікувана оцінка, оцінка особистістю групи входять у структуру особистості і людина об'єктивно вимушена рахуватися з цими суб'єктивними індикаторами свого самопочуття в групі, успішності чи неуспішності своїх досягнень, позиції по відношенню до себе і навколишніх [5, с. 73]. Тому, враховуючи те, що це сприяє соціалізації дитини, дорослі мають створити сприятливу атмосферу для гармонійного розвитку вихованців.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що включення дітей у різні види діяльності (навчальну, суспільно корисну, виконання рольових функцій) сприяє становленню нормальної адекватної самооцінки і є соціокультурним процесом, який передбачає систематичність та послідовність. Тому важливо пам'ятати, що це має бути поступове ускладнення завдань і забезпечення їх доступності. В іншому ж разі, непосильні завдання та пов'язаний з ними неуспіх, можуть завдати самооцінці дитини значної шкоди.

Література:

1. Валлон, А. Психическое развитие ребенка / А. Валлон; Пер. с фр. Л.И. Анцыферовой. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.
2. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 256 с.
3. Меграбян А. А. Личность и сознание / А. А. Меграбян. - М. : Медицина, 1978. – 176 с.
4. Петровский А. В. Проблема развития личности с позиций социальной психологии / А. В. Петровский // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 15-29.
5. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.